

understanding of the essence of school students' activity in the learning process, represents the technology of independent development and interaction in the teacher-student and student-student systems, as well as analyzes the characteristics of development of students' active position as the subject of education and the characteristics of their spiritual growth .

Keywords: personality, study, activity, selfactivity.

Отримано: 29.11.2011 р.

УДК: 159.922

О.В.Дробот

Професійний образ світу суб'єктів управлінської свідомості

У статті на засадах відомих концепцій структури образу світу описуються глибинні та поверхневі структури професійного образу світу управлінців.

Ключові слова: управлінська свідомість, професійний образ світу, чуттєва тканина, значення, смисл.

В статье на основе известных концепций структуры образа мира описываются глубинные и поверхностные структуры профессионального образа мира управленцев.

Ключевые слова: управленческое сознание, профессиональный образ мира, чувственная ткань, значение, смысл.

У психологічній літературі накопичено матеріал, який свідчить про те, що проблема наукових уявлень про свідомість як цілісність ще далека від свого вирішення. Тим більше питань постає при підході до структурування професійної свідомості, зокрема, й свідомості суб'єктів управлінської діяльності – управлінської свідомості.

Важливим висновком для даного напрямку досліджень є розуміння структури свідомості через структуру образу світу. Останній феномен тлумачиться як система очікувань щодо розвитку подій реальності, очікувань, що визначають формування гіпотез сприйняття (С.Д. Смирнов). “Образ світу є відображенням майбутнього, тобто являє собою систему наших очікувань, прогнозів відносно того, що відбувається... внаслідок наших вчинків. І ця прогностична спрямованість являє собою найглибшу і невіддільну

характеристику образу світу, а не якусь факультативну функцію” [18]. Тобто професійний образ світу керівника виконує прогностичну функцію, оскільки міра адекватності сприйняття ним дійсності перевіряється на основі професійних експектацій або гіпотез. Як вказує С.Д.Смирнов, “образ світу і є система експектацій, які породжують об’єкт-гіпотези” [19]. Якщо гіпотеза помилкова, то відбувається її заміна на основі раніше не врахованих зв’язків і відношень.

Тож можна погодитися з багатьма дослідниками цієї проблеми в тому, що “образ світу – це той фон, який є постійним і ніколи не зникає, який випереджає будь-яке чуттєве враження і на основі якого останнє тільки й може стати складовою чуттєвого образу” [18, с. 61]. Саме в образі світу відображається той конкретно-історичний, соціальний, культурний фон, у межах якого і відбувається вся психічна діяльність людини.

Доповнюючи думки С.Д.Смірнова, В.В.Петухов у своєму аналізі категорії образу світу підкреслює, що якщо “сприйняття будь-якого об’єкта або ситуації, конкретної особи або абстрактної ідеї визначається цілісним образом світу”, то сам образ світу визначається “всім досвідом життя людини в світі, його суспільною практикою” [12]. Ця теза дозволяє дійти важливого для нашого дослідження висновку про те, що образ світу “відображує той конкретно-історичний – екологічний, соціальний, культурний – фон, на якому (або в рамках якого) розгортається вся діяльність людини” [там само]. Аналогічну позицію ми займаємо і в оцінці функціонування управлінської свідомості.

Слід зазначити, що сприйняття будь-якого предмета професії, конкретної людини або абстрактної ідеї визначається професійним образом світу, а він – всім досвідом професійної діяльності, управлінською практикою. Будучи необхідною основою, умовою управлінської діяльності, уявлення світу керівником розуміється при цьому ніби “само собою” і тому може не виділятися ним спеціально. Саме тому в дослідженнях конкретних психічних (у тому числі пізнавальних) процесів реальність уявлення світу виступає в уже зміненому, “замаскованому” вигляді, а саме: як уявлення про світ, професійне знання про нього. В.В. Петухов з цього приводу зазначає, що показати необхідність існування уявлення світу – означає відрізнити його від уявлення, знання про світ – звичного предмета рефлексії. У своїй концепції автор проводить це розрізнення у структурному, функціональному і в генетичному планах. Образ світу активний, і найважливішу роль у вибірковості прогнозів і екстраполяцій образу світу відіграють

емоції, які актуалізують значущі для керівника елементи професійного образу світу. Тобто образ світу має емоційно-особистісний смисл.

У професійній діяльності особистість керівника дістає нові можливості для самореалізації і розвитку, при цьому цілісний образ людського буття виступає як регулятор пізнання, який визначає можливості розвитку професійного потенціалу. Дослідження особистості, спрямовані на пізнання її смислової сфери, також передбачають вивчення індивідуального образу світу – інтегральної системи уявлень індивіда про діяльність та про себе. На нашу думку, вивчення професійного образу світу управлінців має будуватися на основі дослідження професійних уявлень цієї соціальної групи, які складаються із двох основних взаємопов'язаних підсистем: суб'єктної (тобто сукупності уявлень про керівника як суб'єкта професійної діяльності) та предметної (сукупності уявлень про зміст діяльності керівника).

Вимоги професійної діяльності керівника пов'язуються із самим суб'єктом діяльності об'єктивними відносинами. Ці вимоги об'єктивно вводяться до діяльності керівника та його професійного світу, де вони набувають певного особистісного смислу. Іншими словами, опанування роллю керівника передбачає формування характерних для даної діяльності особливостей професійного образу світу. Природним є припустити, що ті керівники, які сприймають управлінську діяльність як спосіб життя, набувають специфічного бачення оточуючих об'єктів. Професійне відображення об'єктів та ситуацій тісно пов'язується із семантичним об'єктом праці й залежить від спрямованості, засобів та типів трудової взаємодії – тобто проходить такий самий шлях формування та зазнає впливу тих самих формуючих чинників, що й індивідуальна система значень і смислів. Тобто такий феномен, як професійний образ в управлінській свідомості, може бути описаний мовою семантики та вимірний у числових параметрах семантичних структур.

Чуттєва тканина професійного образу світу управлінців. Як уже зазначалося, образ світу є ядерним утворенням стосовно того, що на поверхні виступає у вигляді чуттєво (модально) оформленої картини світу, яка визначається як структурована сукупність образів об'єктів світу, сукупність системи об'єктивних значень.

У сфері психосемантичних досліджень існують експериментальні напрацювання, зокрема, праці В.Ф. Петренка, які експериментально доводять запропоновану О.М.Леонт'євим трактовку свідомості як індивідуальної системи значень, поєднаних із чуттєвою тканиною, яка, у свою чергу, через сприйняття

пов'язана із предметним світом і особистісними смислами. Як пише В.Ф. Петренко, дане трактування є за своєю суттю семіотичним [12]. З цієї точки зору генезис і трансформація значень, які є складовою свідомості, відображають механізм змін і трансформації свідомості в цілому.

Стосовно професійної свідомості управлінців зазначимо таке. Образ, який регулює свідому цілеспрямовану професійну діяльність людини, так чи інакше містить всі рівні психічного відображення. Професіоналові необхідно мати не просто образ професійної дійсності, а максимально повний образ, який міг би забезпечити йому можливість ефективно діяти у різних ситуаціях, знаходити у кожному окремому випадку адекватне рішення. Для того, щоб сформувати такий образ, недостатньо лише сенсорно-перцептивної інформації – необхідно розкрити значення отриманих від перцептивної системи даних, виявити істотне, загальне, закономірне. У іншому випадку, коли образ тільки відображатиме те, що лише в даний момент діє на органи чуття, суб'єкт не керуватиме своїми діями, втратить цілеспрямованість, його дії повністю залежатимуть від впливів середовища. Використовуючи введене О.М. Леонтьєвим поняття, образ виникає лише тоді, коли “чуттєва тканина” органічно поєднується із значенням, коли чуттєве і раціональне утворюють єдиний сплав. Чуттєва тканина професійного образу виявляється, зокрема, в інтуїтивності, яка притаманна роботі керівника. Робота інтуїції передбачає охоплення цілого з усіма його частинами єдиним поглядом. Це здатність до творчості у стосунках з людьми, без інтуїції керівник дотримується набору прийомів, використовуючи стандартний стиль поведінки й реагування, шаблонні оцінки, вимоги, рекомендації.

Інтуїтивно, зчитуючи інформацію чуттєвої тканини образу, керівник на основі інтеграції накопиченого досвіду, спілкування, праці приймає й реалізує оптимальні рішення як простих, так і найскладніших професійних завдань. У цьому контексті доречними виглядають такі поради практика: “Прагніть комплексного включення органів чуття у процес сприйняття, збагачення новими образами, думками, переживаннями. Узагальнюйте одиничні явища, отримані шляхом сприйняття, при розгляді окремих явищ застосовуйте загальні закони опосередкування й узагальнення дійсності в усіх її істотних властивостях, зв'язках і відносинах, вирішуючи виробничі й управлінські завдання, оперуючи вже наявними знаннями, висновками з них, створюючи цілісну картину явища й розвиваючи її далі з використанням процесу активного мислення при вирішенні причин виникаючих проблем, для

перетворення ідей у дії й учинки, визначаючи їхню суть, взаємозв'язок і розумну закономірність того, що відбувається” [16].

Система значень як компонент професійного образу світу управлінців. Відомо, що змістові елементи свідомості як ідеальні конструкції виступають схемою, планом майбутніх дій і діяльності в цілому. Так, в ідеях І. Канта про апіорні категорії свідомості, у вундтівському понятті “аперцепція”, яке йде ще від Шпенглера, в картині світу, властивій кожній культурі (А.Я. Гуревич), в уявленнях Л.С. Виготського, О.М. Леонтєва, О.Р. Лурії про опосередкованість сприймання системами значень та у понятті “образу світу” (С.Д. Смирнов, В.В. Петухов), в уявленнях про категоріальні структури свідомості у психосемантиці (Ч. Осгуд, Дж. Келлі, В.Ф. Петренко, А.Г. Шмельов) – в усіх цих розуміннях закладена ідея опосередкування, переломлення наявного сприймання крізь певні структури знань, ідея накладання на теперішнє слідів минулого, узагальненого та впорядкованого. Саме це дає привід для виділення у колі широкого поняття свідомості – свідомості управлінця, де загальні закони сприймання та відображення світу професії переломлюються крізь призму професійних ментальних структур, джерела та фактори формування яких набувають особливого значення при дослідженні цієї проблеми у межах нашого наукового дослідження.

Згідно з теорією О.М. Леонтєва, образ світу, крім чотирьох вимірів (простір – час), має ще один вимір – “квазівимір” значення: “Це перехід через чутливість, за межі чутливості, через сенсорні модальності до аmodalного світу. Предметний світ виступає в значенні, оскільки картина світу наповнюється значеннями” [9, с. 260]. Необхідно також підкреслити, що природа значення – не тільки в тілі знаку, у формальних знакових операціях. Вона – в усій сукупності людської практики, яка у своїх ідеалізованих формах входить до картини світу. Тобто можна стверджувати, що знання, мислення не відділяються від процесу формування чуттєвого образу світу, а входять у нього, додаючись до чуттєвості.

Отже, входження людини до предметного світу призводить до того, що система цих процесів наділяється змістом, відмінним від їх власного змісту, тим змістом, який належить самому предметному світові. І це дійсно так, адже до поняття “буття” входять і реальні процеси життя, і система видів діяльності, які змінюють один одного і в яких відбувається перехід об'єкта до його суб'єктивної форми – образів. Так, на думку С.Д. Максименка, діяльність регулюється психічним відображенням, що породжується у процесі самої діяльності суб'єктивних факторів, що визначають особливості

становлення професійної свідомості в період навчання у вищому навчальному закладі [11].

Згідно з науковою позицією В.Ф. Петренка, свідомість характеризується неаддитивністю, неможливістю зведення її до механічної суми її складових. Однак можливим є виділення в її структурі базисних семантичних компонентів, які розуміються як рухомі семантичні утворення, які виникають та існують в середині цілісної системи значень, перцептивного чи мисленнєвого образу і визначені цією системою [14].

Такими компонентами, що одночасно виступають як засіб рефлексії, як “метамова” образу світу, є, на думку В.Ф. Петренка, категоріальні структури. Категорії являють собою найбільш загальні форми значень, в яких у згорнутому вигляді містяться системи уявлень про деяку область дійсності. Категорії індивідуальної свідомості на відміну від наукових найчастіше мають характер синкретичних узагальнень, в яких містяться як предметні характеристики, так і емоційні переживання, ставлення людини до світу. В них відображаються не тільки “об’єктні” властивості світу, але й суб’єкт-суб’єктні відношення, атрибутивні характеристики соціального буття людини [13].

Об’єднуючим фактором для категорії може виступати емоційний стан, суб’єктивний особистісний смисл об’єктів чи явищ. В концепції В.Ф. Петренка аналогом категоріальної структури свідомості і формою її модельного представлення є суб’єктивні семантичні простори, які відображають основні параметри суб’єктивних систем значень в певній змістовій області. Систему значень В.Ф. Петренко структурує у такий спосіб:

а) рівень категоріальних форм, які є загальнолюдським буттєвим базисом: “час”, “простір”, “зміна”, “доля”;

б) національно специфічні системи значень: специфіка свідомості етнічних спільнот (міфологічна свідомість з її найглибшими архетипними шарами);

в) культурно специфічні системи значень: професійних, соціальних або вікових груп (культурно-інваріантний рівень свідомості);

г) індивідуально-особистісні системи значень – притаманний окремій особистості спосіб світосприймання та категоризації дійсності (знання, переконання, артефакти свідомості, ілюзії) [14].

Провідним чинником моделювання світу в свідомості індивіда виступає мова, а саме: мовленнєві конструкти та патерни певним чином зумовлюють тип мислення особистості. Мова є системою знаків, отже і сама природа свідомості є знаково-символічною –

зв'язок мови і процесу формування свідомості та самосвідомості індивіда сьогодні є загальноновизнаним: мова визнається одним із основних засобів формування самих основ свідомості.

Стала класичною відома теза Л.С. Виготського (розвинена пізніше О.М. Леонтьєвим) про опосередкованість вищих психічних функцій (сприймання, пам'яті, мислення) системою значень. Проте ця система сама може бути організована у певні розповідні структури, певні тексти, які викликають у свідомості суб'єкта цілісний контекст асоціативних зв'язків. Смысл тексту, як твердить В.М. Сергеев, його значення для індивіда є функцією тієї укоріненої у соціальному досвіді індивіда когнітивної системи, яка застосовується для його розуміння [17]. Звідси логічно, що значення у структурі управлінської свідомості структурується також професійними дискурсами, текстами і контекстами.

Як зазначав Л.С. Виготський, аналіз індивідуальної свідомості не може бути ні чим іншим, як методом семантичного аналізу, методом аналізу змістового боку мови, методом вивчення словесних значень [7, с. 15]. Тому першим аспектом дослідження свідомості завжди постає її репрезентованість у слові. Будучи семіотичним утворенням, управлінська свідомість також відображається у слові. Сприймання та усвідомлення керівником предметів професійного світу є похідним від управлінської діяльності, а нові форми її буття породжують і нові форми усвідомлення дійсності.

Професійна мова та ментальність існують у певних просторах, в межах яких вони є ефективними та специфічними, оскільки забезпечують існування характерного для світу професії дискурсу; вони відрізняються також і номенклатурою можливих та переважających семіотичних засобів. У професійній мові відображені не тільки найбільш значимі цінності професії, але й притаманні їй патерни поведінки. Мова формує образ професійного "ми" у протизвагу з образом "вони". Кожний ментальний простір окремого індивіда задає власний смисловий контекст, має власне емоційне забарвлення і диктує свої правила побудови дій. Кожний ментальний простір описує свою власну реальність – в тому числі, управлінську реальність. Зокрема, ментальний простір керівника є системою уявлень групи суб'єктів як колективного творця світу професії. Система лексичних знаків відбиває певний спосіб сприйняття та організації (концептуалізації) світу професії, виражене в ній значення в ході професіоналізації складається у певну єдину систему поглядів, свого роду групову філософію.

Саме через професійне мовлення репрезентуються всі прояви свідомості особистості, пов'язані з її професійною діяльністю, а саме:

місце даної професії в професійній структурі суспільства; ставлення самої особистості до професії, до її представників та до себе як представника професії, усвідомлення значущості професії для суспільства; рівень здобутих професійних знань та вмінь, здійснення самоаналізу стосовно перспектив власного професійного зростання; сформовані професійні ідеали, уявлення про еталон професіонала; рівень розвитку професійних здібностей та якостей; професійні досягнення [2]. Отже, управлінська свідомість як форма свідомості утворює не взагалі значення, а понятійно-категоріальний апарат тієї сфери знань, яка належить до сфери управління, зокрема управління соціального.

Низка авторів як структурні складові суб'єктивного світу особистості виділяють смислові утворення як інтегральні стійкі системи особистісних смислів, що функціонують в індивідуальній свідомості в різноманітних формах, таких, як смислова установка, смислотвірний мотив, особистісна цінність [1;4;8]. Вперше проблема смислу як елемента структури свідомості, що виражає ставлення до зовнішнього світу, була поставлена Л.С. Виготським. [6]. У працях О.М. Леонтьєва дана проблематика отримує подальшу розробку в рамках концепції діяльності, підкреслюється зумовленість смислу динамікою діяльності, його зв'язок із зовнішнім світом. Під смисловими структурами починають розумітися найбільш глибокі, інтимні людські структури свідомості, які визначають зміст і динаміку внутрішнього світу.

Пізніше (1970-1980 рр.) відбувається диференціація поняття "особистісний смисл", з'являється ряд споріднених термінів: смислова установка, смислотвірний мотив (О.Г. Асмолов), смисловий конструкт (В.В. Столін), смислові утворення як особлива структура особистості (В.К. Вілюнас, Б.С. Братусь та інші). В.К. Вілюнас визначає смислові утворення як основні твірні одиниці особистості. Б.С. Братусь розвиває цей підхід у напрямку того, що смислові утворення народжуються в складних багатограних співвіднесеннях ситуацій, актів поведінки з більш широким контекстом життя. Сучасний етап розвитку проблематики характеризуються початком розуміння смислової сфери особистості як єдиного цілого, а смислові утворення постають детермінованими розгалуженою системою життєвих зв'язків особистості (Д.О. Леонтьєв, О.К. Тихомиров, О.Г. Асмолов та ін.). За Д.О. Леонтьєвим, смислову сферу особистості утворює певним чином організована сукупність смислових утворень і зв'язків між ними.

За твердженням Ж.П. Вірної, професійна діяльність базується на суспільному та особистісному досвіді і передбачає глибокі перебудови смислових структур особистості, структур особистісного досвіду [5]. Авторка переконана, що ставлення людей до об'єктів професійної діяльності, які містяться у їх семантичному значенні, задається сукупністю проєкцій досвіду людини, тобто ставлення завжди легітимоване особистісним смислом. Вчений доводить: значення, які функціонують у системі індивідуальної свідомості, реалізують не самих себе, а особистісний смисл, який в них вкладений. Система смислових ставлень містить у собі вказівку на розуміння професійних ситуацій, а також можливість асоціювати значення цих ситуацій з конкретними діями, якими фахівець повинен оволодіти. Усвідомлення професійного образу професійної діяльності реалізує стійке, відрефлексоване ставлення суб'єкта до обраного ним способу реалізації професійних можливостей. Функція особистісної рефлексії полягає в ідентифікації суб'єкта професійної діяльності з обраною альтернативою здійснення діяльності, яка забезпечує реалізацію професійних смислових ставлень [там само].

У зарубіжній психології не існує прямого аналога терміна “смислові утворення”, тим не менш проблема інтегральних стійких семантичних структур особистості представлена широким колом досліджень, які в основному спираються на концепції Ч. Осгуда та Дж. Келлі.

Тому, згідно з нашими передбаченнями, особистісні смисли представлені в управлінській свідомості у вигляді єдиної цілісної системи, яка складається з інтегрованих, стійких, узагальнених комплексів. Ми поділяємо погляди Д.О. Леонтьєва, який як принцип організації й одиниці аналізу смислової сфери особистості виділяє динамічну смислову систему. Динамічна смислова система управлінської свідомості розуміється як система тісних функціональних зв'язків між смисловими структурами професіонала. Кожна актуальна управлінська ситуація актуалізує певну динамічну смислову підструктуру, необхідну для вирішення управлінської задачі. Динамічна смислова структура керівника складається із взаємодії різноманітних смислових компонентів управлінської ситуації. Архітектоніка смислових структур полягає у взаємодії відносно автономних підсистем, які в сукупності повністю забезпечують регуляцію професійної діяльності керівника. Отже, управлінська свідомість як форма свідомості утворюється системою значень, професійних смислів та чуттєвої тканини, які знаходять своє втілення у професійних мотивах, інтересах, виявляються у постановці професійних цілей, впливають на прийняття професійно значущих рішень, формують цілі та цінності.

Список використаних джерел

1. Агафонов А.Ю. Основы смысловой теории сознания / А.Ю. Агафонов. – СПб.: Речь, 2003. – 296 с.
2. Акопов В.Г. Профессиональное сознание – ключевое понятие теоретической и практической подготовки специалистов / В.Г.Акопов // Психологические аспекты формирования профессионального сознания в процессе подготовки специалистов в вузе. – Куйбышев, 1989. – С.164–203.
3. Асмолов А.Г. Культурно-историческая психология и конструирование миров / А.Г.Асмолов. – М.: Институт практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1996. – 768 с.
4. Братусь Б. С. Смысловая вертикаль сознания личности (к 20-летию со дня смерти А. Н. Леонтьева) / Б. С. Братусь // Вопросы философии. – 1999. – № 11. – С. 81–89.
5. Вірна Ж. П. Мотиваційно-смилова регуляція у професіоналізації психолога: Дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.01 / Вірна Жанна Петрівна. – Волинський держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2004. – 437 с.
6. Выготский Л.С. История развития высших психических функций / Л.С.Выготский // Собр. соч.: в 6 т. – Т.3. – М.: Педагогика, 1983. – 368 с.
7. Выготский Л.С. Мышление и речь / Л.С.Выготский. – Изд. 5, испр. – М.: Лабиринт, 1999. – 352 с.
8. Кудрявцев И.А. Смысловая сфера сознания и самосознания успешных и неуспешных менеджеров среднего звена / И.А.Кудрявцев, Ю.А.Борисов // Психологический журнал. – 2003. – Т. 24. – № 1. – С. 91 -103.
9. Леонтьев А.Н. Образ мира / А.Н.Леонтьев // Избр. психолог. произведения. – М.: Педагогика, 1983. – С. 251-261.
10. Леонтьев Д. А. Субъективная семантика и смыслообразование / Д. А. Леонтьев // Вестник МГУ. Серия 14. Психология. – 1990. – № 3. – С. 33-41.
11. Максименко С.Д. Генетическая психология (методологическая рефлексия проблем развития в психологии) / С.Д.Максименко. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2000. – 320 с.
12. Петухов В.В. Образ мира и психологическое изучение мышления / В.В.Петухов // Вестн. Моск. ун-та. – Сер. 14. Психология. – 1984. – № 21. – С. 13–21.
13. Петренко В. Ф. Введение в экспериментальную психосемантику: исследование форм репрезентации в обыденном сознании / В. Ф. Петренко. – М. : Изд-во МГУ, 1983. – 176 с.

14. Петренко В.Ф. Влияние аффекта на семантическую организацию значений / В.Ф.Петренко, В.В.Кучеренко, А.А.Нистратов. – М.,1982. – С. 60–80.
15. Сацков Н.Я. Практический менеджмент. Методы и приемы деятельности руководителя / Н.Я.Сацков. – Донецк: ИКФ “Сталкер”, 1998. – 253 с.
16. Сергеев В.М. Когнитивные модели в исследовании мышления: структура и онтология знания / В.М.Сергеев // Интеллектуальные процессы и их моделирование. – М.: Наука, 1987. – С. 179-195.
17. Смирнов С.Д. Понятие “образ мира” и его значение для психологии познавательных процессов / С.Д.Смирнов // А.Н.Леонтьев и современная психология: Сборник статей памяти А. Н. Леонтьева / [Под ред. А. В. Запорожца, В. П. Зинченко, О. В. Овчинниковой, О. К. Тихомирова; Отв. ред. О. В. Овчинникова]. – М., 1983. – С. 149–155.
18. Смирнов С. Д. Психология образа: проблема активности психического отражения / С. Д.Смирнов. – М.: МГУ, 1985. – 231 с.

Deep and apparent structures of professional image of the world of subjects of managerial consciousness are described based on conceptions of the image of the world.

Key words: managerial consciousness, professional world image, sensual matter, meaning, sense.

Отримано: 3.12.2011 р.

УДК 159.923.2:347.96(043.3)

Р.В.Каламаж

Емпіричне дослідження уявлень студентів-юристів відносно образів типових представників юридичних спеціальностей

У статті наводяться результати емпіричного дослідження змісту психосемантичних уявлень студентів-юристів відносно образів типових представників юридичних спеціальностей, здійснене методом семантичних універсалій. Робиться висновок про актуальність цілеспрямованого формування позитивної професійної Я-концепції.